

УДК 37.018.43:004(4)

DOI 10.31652/2415-7872-2022-72-13-17

ЯНА ГАПЧУК

orcid.org/0000-0003-1739-7326

139yana@gmail.com

аспірантка,

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,

вул. Острозького, 32, м. Вінниця

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ Е-НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті розглянуто тенденції розвитку Е-навчання у закладах вищої освіти в Європейському Союзі, спрямовані на цифровізацію освітнього процесу. Акцентується увага на зміцненні стратегічного партнерства між закладами вищої освіти у межах ЄС, що дозволяє студентам отримувати освітньо-кваліфікаційні рівні, поєднуючи навчання в університетах кількох країн, це буде сприяти міжнародній конкурентоспроможності європейських університетів. Розкрита ідея глобального партнерства (Generation Unlimited (Gen U), котра має на меті забезпечення підготовки до активного громадянства. Визначено шляхи допомоги іноземним студентам щодо завершення навчання вдома завдяки застосуванню платформ Е-навчання для вищої освіти, а також використання гнучких варіантів навчання, динамічного характеру навчання та плавного відстеження прогресу у навчанні.

Ключові слова: тенденції Е-навчання, європейський досвід Е-навчання, цифровізація вищої освіти, цифрова грамотність, онлайн курси.

YANA HAPCHUK

graduate student,

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,

Ostrozshkoho str. 32, Vinnitsia

E-LEARNING DEVELOPMENT TRENDS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF THE COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION

The article examines the trends in the development of E-learning in institutions of higher education in the European Union and Ukraine that are aimed at the digitalization of the educational process. Attention is focused on strengthening the strategic partnership with the EU between higher education institutions, which will allow students to obtain an educational and qualification level by combining studies in several EU countries and will contribute to the international competitiveness of European universities. The possibilities of European universities supporting Ukraine are considered in achieving the ambitious vision of an innovative, global, competitive, and attractive European educational space. The action plan for digitalization of higher education is described, showing the updated EU initiative for a common vision of high-quality, inclusive, and accessible digital education in Europe. The strategic priorities of the digital education development plan have been determined: promoting the development of a highly effective digital education ecosystem; increasing digital skills and competencies for digital transformation. The possibility of introducing new information technologies such as artificial intelligence, the Internet of Things and Data, and new remote work conditions drew attention. New initiatives related to the European Digital Strategy were considered: a new skills program; an action plan for the development of digital education; and a digital decade and compass. The development of online courses for students and teachers: the online learning platform Coursera The idea of a global partnership (Generation Unlimited (Gen U)) was revealed, which aims to provide preparation for active citizenship. Ways of helping foreign students complete their studies at home through the use of e-learning platforms for higher education and the use of flexible learning options of a dynamic nature were identified for the tracking of learning progress.

Key words: E-learning trends, European E-learning experience, digitalization of higher education, digital literacy, online courses.

Відповідно до стратегічного плану розвитку вищої освіти в Європейському Союзі, однією із ключових тенденцій є цифровізація освітнього процесу, що передбачає зміцнення стратегічного партнерства з ЄС між закладами вищої освіти та сприятиме міжнародній конкурентоспроможності європейських університетів. Початок пандемії COVID-19 не тільки пришвидшив розвиток цифрових процесів в освіті, але й спричинив низку питань та викликів, що вимагали негайного вирішення. Численні дослідження та прогнози розвитку ринку Е-навчання свідчать про стрімке зростання його значущості. Перехід від традиційних форм роботи та навчання до дистанційних та змішаних моделей передбачає готовність викладачів та студентів закладів вищої освіти до реалізації сценаріїв цифрової освіти і як результат вимагає цифрової грамотності усіх учасників освітнього процесу.

Дослідження тенденцій розвитку Е-навчання та їх впливу на освітні середовища закладів вищої освіти стає все більш обговорюваною та дискусійною проблемою у вітчизняній та європейській науці. У статті Т. Новицької та С. Новицького «Сучасні тенденції цифрової трансформації освіти»

проаналізовано розвиток нових форм, методів та технологій в освітній сфері та пов'язано цей процес із розвитком цифрової трансформації вітчизняної системи освіти [2]. Питання розвитку європейського простору вищої освіти розглядають О. Боньковський, А. Вовкогон, Т. Димань [1]. Новітні тенденції цифрової підтримки Е-навчання аналізують Дж. Лара (J.Lara), С. Аляварне (S. Aljawarneh) та С. Памплонна (S. Pamplona). З. Золтан (Z. Zoltan) аналізує сучасні тенденції та тренди у Е-навчанні [10;12].

Метою статті є аналіз сучасних тенденцій розвитку Е-навчання у закладах вищої освіти країн Європейського Союзу.

Відповідно до ініціативи Європейської Ради, необхідним заходом є зміцнення стратегічного партнерства в ЄС між закладами вищої освіти та заохочення до появи до 2024 року приблизно двадцяти «європейських університетів», котрі створять мережу пов'язаних між собою університетів задля надання можливості студентам отримати науковий ступінь, поєднуючи навчання в кількох країнах ЄС, що сприятиме міжнародній конкурентоспроможності європейських університетів (Гетеборзький саміт 2017р.) [9].

У висновках Ради щодо європейських університетів від травня 2021 року було підтверджено підтримку європейських університетів у досягненні амбітного бачення інноваційного, глобального, конкурентоспроможного та привабливого Європейського освітнього простору та Європейського науково-дослідного простору в повній синергії з Європейським простором вищої освіти, сприяючи підвищенню рівня досконалості вищої освіти, досліджень та інновацій, одночасно сприяючи гендерній рівності, інклюзивності та справедливості, що дозволяє безперерйну та амбітну транснаціональну співпрацю між вищими навчальними закладами в Європі та надихає на трансформацію вищої освіти. Спираючись на прогрес на початковому етапі, ця ініціатива тепер є невід'ємною частиною програми Erasmus+ 2021-2027 [6].

Важливим питанням покращення цифровізації освіти є володіння цифровими навичками усіх учасників освітнього процесу. Така тенденція знайшла своє відображення у плані дій цифрової освіти, тобто в оновленій політичній ініціативі ЄС, яка визначає спільне бачення високоякісної, інклюзивної та доступної цифрової освіти в Європі та спрямована на підтримку адаптації освіти та навчання систем держав-членів до цифрової епохи [4].

План дій є ключовим фактором реалізації бачення досягнення європейського освітнього простору до 2025 року, а також закликом до більш інтенсивної співпраці на європейському рівні в галузі цифрової освіти, щоб подолати виклики та можливості, пов'язані з пандемією COVID-19 та представити можливості для освітньої і професійної спільноти, академічних кіл та дослідників на національному, європейському та міжнародному рівнях. Він сприяє досягненню цілей Європейського плану навичок, Плану дій Європейського соціального рівня та Цифрового компасу «2030: європейський шлях» для цифрового десятиліття» [7; 4].

План цифрової освіти визначає два стратегічні пріоритети та чотирнадцять заходів для їх підтримки [7; 4]:

Пріоритет 1: сприяння розвитку високоефективної екосистеми цифрової освіти. Цей пріоритет включає такі напрями діяльності: структурований діалог з державами-членами проєкту щодо сприятливих факторів для успішної цифрової освіти; рекомендації Ради щодо підходів до змішаного навчання для високоякісної та інклюзивної початкової та середньої освіти, European Digital Education Content Framework; підключення цифрового обладнання для освіти та навчання; розробка планів цифрової трансформації закладів освіти; формування етичних рекомендацій щодо використання AI (ШІ – штучного інтелекту) та даних у викладанні та навчанні для педагогів [7; 4].

Пріоритет 2: підвищення цифрових навичок і компетенцій, необхідних для цифрової трансформації. Він включає: загальні рекомендації для вчителів і викладачів щодо набуття цифрової грамотності та боротьби з дезінформацією через освіту; оновлення Європейської рамки цифрових компетенцій для включення штучного інтелекту та навичок, пов'язаних з обробкою інформації; розробку європейського сертифікату цифрових навичок (EDSC); рекомендації Ради щодо набуття цифрових навичок у сфері освіти та навчання; міжнаціональний збір даних і реалізація мети на рівні ЄС щодо цифрових навичок учнів; організація стажування щодо набуття цифрових навичок; рекомендації щодо участі жінок у STEM [4; 11].

Тенденція, пов'язана із упровадженням в освітній процес онлайн- та гібридного навчання, розкриває інноваційні шляхи організації освітньої діяльності та дидактичної взаємодії в більш особистий і гнучкий спосіб – онлайн-навчання. Паралельно із впровадженням цифрових технологій в освіту були виявлені й певні проблеми та нерівність між тими, хто має доступ до цифрових технологій, і тими, хто його не має. А також проблеми, пов'язані з цифровими можливостями освітніх закладів, підготовкою викладачів і загальним рівнем цифрових навичок і компетенцій [2, с. 151].

Для вирішення проблем цифрових можливостей та цифрових навичок було розроблено систему рівнів цифрової компетентності громадян або DigComp, що є основним інструментом для підвищення рівня цифрової компетентності не тільки освітян, а й усіх громадян ЄС. Ця система

передбачає спільний підхід до визначення основних сфер цифрової компетентності. DigComp та його оновлена версія DigComp 2.2. може й надалі відігравати центральну роль у досягненні амбітних цілей ЄС щодо підвищення цифрової кваліфікації всього населення, що також розглядається на європейському рівні дій щодо соціальних прав [11].

Оновлення DigComp 2.2. враховує включення в її склад нових технологій, таких як штучний інтелект, Інтернет речей та нових даних й явищ, таких як нові умови дистанційної роботи, що загалом призводить до підвищення вимог до цифрової компетентності та сприяє збереженню актуальності DigComp для навчання й активної участі в життєдіяльності суспільства. Посиленню ролі DigCom у виробленні політики ЄС та Європейській цифровій стратегії сприяють такі ініціативи, як:

- нова програма навичок;
- план дій з цифрової освіти;
- завдання «цифрового десятиліття» та його компас;
- європейські принципи соціальних прав і план дій до них [8; 11].

Ще до початку «Корона-семестру» широкої популярності набули курси MOOC, що стали одними із ключових елементів реалізації Е-навчання в освітньому середовищі закладів вищої освіти. Різноманітність курсів сприяє не тільки поширеності, масовості та вільному доступу до матеріалів курсу, а й передбачає використання та варіацію різних видів цифрових технологій у процесі навчання [5].

Проте саме з початком пандемії COVID-19 кількість студентів, які отримують доступ до MOOC, тепер перевищує рівень, що фіксувався на початок пандемії. Про це повідомляє провідна глобальна платформа онлайн-навчання, що в свою чергу формує ще одну тенденцію розвитку Е-навчання.

Для прикладу платформа онлайн-навчання Coursera опублікувала звіт за 2021 рік, у якому зазначено, що протягом року на курси зареєструвалися понад 20 мільйонів нових користувачів, що еквівалентно загальному зростанню за три роки до пандемії. Зростання продовжує вихідну тенденцію, що передувала пандемії, але з тих пір дещо набрала обертів [1].

Освітній ринок Е-навчання та усі зацікавлені сторони в галузі освіти відіграють важливу роль у наданні цифрових послуг та створенні навчального контенту, що ґрунтується на онлайн-технологіях. Таким чином, існує безліч ініціатив та організацій, основною діяльністю яких є оцифрування національних навчальних програм, збільшення доступності високоякісного контенту для налаштувань офлайн-навчання, або навчання з низьким підключенням та інтегрування цифрових технологій у підготовку майбутніх викладачів тощо [5]. Основні учасники ринку Е-навчання включають: FUTURELEARN Limited, Adobe Systems Inc., Apollo Education Group, Inc., Articulate Global, Inc., Baidu Inc., Blackboard Inc., Cisco Systems Inc., Citrix Systems, Inc., Compunnel Software Group Inc., Coursera, Inc., D2L Corporation, Docebo Inc, edX Inc, Epicor Software Corporation і GitHub Inc. Компанії зосереджуються на розширенні свого портфоліо курсами, придатними для студентів з різних галузей [5].

Зазначені зусилля підтримує також Generation Unlimited (Gen U) – глобальне партнерство, котре має на меті забезпечення молодого покоління відповідними навичками, що сприяють успішному працевлаштуванню й активному громадянству. Як партнер Gen U, організація Unilever взяла на себе зобов'язання надати 10 мільйонам молодих людей необхідні навички, щоб підготувати їх до працевлаштування до 2030 року [11, 1,5].

Ініціатива базується на державно-приватному партнерстві щодо надання експертних знань у сфері платформ для Е-навчання та взаємодії за межами Європи, наприклад в Індії, де Gen U відомий як YuWaah. PwC є головним партнером, що працює з молодими людьми щодо надання економічних можливостей, працевлаштування, навичок навчання. Крім того, як частина Gen U, ЮНІСЕФ і МОП у Бразилії нещодавно запустили 1MiO, що залучає приватні компанії та інших партнерів до забезпечення можливостей навчання та працевлаштування молодих людей протягом двох років через нову цифрову платформу [5].

Пандемія COVID-19 суттєво вплинула на розширення можливостей галузі Е-навчання. Зростаюче занепокоєння щодо безпеки працівників спонукало корпорації впроваджувати практику роботи вдома, проте створило бар'єри для компаній щодо навчання, спілкування, моніторингу прогресу та підвищення кваліфікації, підтримуючи попит на платформи Е-навчання серед великих підприємств. Щоб задовольнити зростаючий попит, кілька компаній зосередились на розробці індивідуальних навчальних рішень. Наприклад, у квітні 2021 року корпорація LinkedIn оголосила про свої плани щодо онлайн-порталу, призначеного для підприємств, щоб надавати своїм співробітникам навчальні відео-матеріали з таких тем, як стратегія управління та машинне навчання [9, 10].

Сектор освіти, у свою чергу, також створив сприятливі умови для зростання ринку Е-навчання. Багато закладів вищої освіти, зокрема, Університет Кейптауна та Університет Родосу, щоб підтримати студентів, запровадили отримання наукового ступеня дистанційно у режимі онлайн.

Платформи Е-навчання для вищої освіти допомогли іноземним студентам завершити навчання вдома, заощадивши час і гроші. Крім того, такий режим роботи пропонує гнучкі варіанти навчання, динамічний процес та плавне відстеження прогресу [10].

Таким чином процес цифровізації вищої освіти чітко сформував нові тенденції розвитку Е-навчання у закладах вищої освіти в ЄС та в Україні. План дій цифрової освіти передбачає не тільки зміцнення стратегічного партнерства між закладами вищої освіти, а й сприяє міжнародній конкурентоспроможності європейських університетів. Не менш важливого значення має ініціатива DigComp, що сприяє розвитку високоякісної, інклюзивної та доступної цифрової освіти в ЄС та Україні. Розвиток курсів МООС є ще однією тенденцією, а ідея глобального партнерства Gen U забезпечує підготовку молоді до активного громадянства. Застосування платформ Е-навчання у закладах вищої освіти визначає шляхи допомоги іноземним студентам щодо завершення навчання вдома, а також використання гнучких варіантів та відстеження прогресу у навчанні.

Література

1. Димань Т. М., Боньковський О. А., Вовкогон А. Г. Європейський простір вищої освіти та Болонський процес: навч.-метод. Посіб. БНАУ. Одеса.: НУ «ОМА». 2017. 106 с.
2. Новицька, Т. Л., Новицький, С. В. Сучасні тенденції цифрової трансформації освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи. 2021. №7. С. 151-154 URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/18854/1/52_Novytska_Novytskyi.pdf (дата звернення: 15.12.2022).
3. Brown M. What are the Main Trends in Online Learning? A Helicopter View of Possible Futures. Asian Journal of Distance Education Volume 16, Issue 2, 2021 URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1332395.pdf> (date of application 18.12.2022).
4. Digital Education Action Plan (2021-2027) URL: [https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan_\(date of application 18.12.2022\)](https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan_(date of application 18.12.2022)).
5. E-Learning Market Size By Technology (Online E-Learning, Learning Management System (LMS), Mobile E-Learning, Rapid E-Learning, Virtual Classroom), By Provider (Service, Content), By Application (Academic [K-12, Higher Education, Vocational Training], Corporate [SMBs, Large Enterprises], Government), COVID-19 Impact Analysis, Regional Outlook, Growth Potential, Competitive Market Share & Forecast. 2022 – 2028. URL: <https://www.gminsights.com/industry-analysis/elearning-market-size> (date of application 17.12.2022).
6. Erasmus+: 44 European Universities to cooperate across borders and disciplines Brussels. 27 July. 2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_4702 (date of application 15.12.2022).
7. European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture. *Investing in our future : quality investment in education and training*, Publications Office of the European Union. 2022. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2766/45896> (date of application 17.12.2022).
8. European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, *DigComp : the European Digital Competence Framework*, Publications Office. 2019. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2767/744360> (date of application 15.12.2022).
9. European Universities initiative URL: <https://education.ec.europa.eu/education-levels/higher-education/european-universities-initiative> (date of application 15.12.2022).
10. Lara, J.A., Aljawarneh, S. & Pamplona, S. Special issue on the current trends in E-learning Assessment. J Comput High Educ 32. 1–8. 2020. URL: <https://doi.org/10.1007/s12528-019-09235-w> (date of application 17.12.2022).
11. Vuorikari, R., Kluzer, S., Punie, Y. European Commission, Joint Research Centre. *DigComp 2.2, The Digital Competence framework for citizens : with new examples of knowledge, skills and attitudes*, Publications Office of the European Union. 2022. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2760/115376> (date of application 18.12.2022).
12. Zoltan Z. Current Trends in E-Learning Development. In: Proceedings of the ENTRENOVA. ENTERprise REsearch INNOVATION Conference. Rovinj. Croatia. 12-14 September. 2019. Vol. 5. P. 571-577.

References

1. Dyman T. M., Bonkovskiy O. A., Vovkohon A. H. Yevropeyskiy prostir vyshchoi osvity ta Bolonskiy protses: navch.-metod. [The European space of higher education and the Bologna process]. Posib. BNAU. Odessa.: NU «OMA». 2017. 106 s. (in Ukrainian).
2. Novytska, T. L., Novytskyi, S. V. Suchasni tendentsii tsyfrovoy transformatsii osvity. [Modern trends of digital transformation of education]. Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia: dosvid, tendentsii, perspektyvy. 2021. №7. С. 151-154 URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/18854/1/52_Novytska_Novytskyi.pdf (data zvernennia: 15.12.2022). (in Ukrainian).
3. Brown M. What are the Main Trends in Online Learning? A Helicopter View of Possible Futures. Asian Journal of Distance Education Volume 16, Issue 2, 2021 URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1332395.pdf> (date of application 18.12.2022).
4. Digital Education Action Plan (2021-2027) URL: [https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan_\(date of application 18.12.2022\)](https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan_(date of application 18.12.2022)).
5. E-Learning Market Size By Technology (Online E-Learning, Learning Management System (LMS), Mobile E-Learning, Rapid E-Learning, Virtual Classroom), By Provider (Service, Content), By Application (Academic

- [K-12, Higher Education, Vocational Training], Corporate [SMBs, Large Enterprises], Government), COVID-19 Impact Analysis, Regional Outlook, Growth Potential, Competitive Market Share & Forecast. 2022 – 2028. URL: <https://www.gminsights.com/industry-analysis/elearning-market-size> (date of application 17.12.2022).
6. Erasmus+: 44 European Universities to cooperate across borders and disciplines Brussels. 27 July. 2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_4702 (date of application 15.12.2022).
 7. European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture. Investing in our future : quality investment in education and training, Publications Office of the European Union. 2022. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2766/45896> (date of application 17.12.2022).
 8. European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, DigComp : the European Digital Competence Framework, Publications Office. 2019. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2767/744360> (date of application 15.12.2022).
 9. European Universities initiative URL: <https://education.ec.europa.eu/education-levels/higher-education/european-universities-initiative> (date of application 15.12.2022).
 10. Lara, J.A., Aljawarneh, S. & Pamplona, S. Special issue on the current trends in E-learning Assessment. J Comput High Educ 32. 1–8. 2020. URL: <https://doi.org/10.1007/s12528-019-09235-w> (date of application 17.12.2022).
 11. Vuorikari, R., Kluzer, S., Punie, Y. European Commission, Joint Research Centre. DigComp 2.2, The Digital Competence framework for citizens : with new examples of knowledge, skills and attitudes, Publications Office of the European Union. 2022. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2760/115376> (date of application 18.12.2022).
 12. Zoltan Z. Current Trends in E-Learning Development. In: Proceedings of the ENTRENOVA. ENTERprise REsearch INNOVATION Conference. Rovinj. Croatia. 12-14 September. 2019. Vol. 5. P. 571-577.

УДК 811.161.2 (047)

DOI 10.31652/2415-7872-2022-72-17-21

ВАЛЕРІЙ МАСЛОВ

orcid.org/0000-0002-1389-8847

v.maslov@uica.education

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціокультурної діяльності

Комунальний заклад вищої освіти

«Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради

вул. Минайська, 38/80, м. Ужгород

СПІЧРАЙТИНГ ТА РИТОРИКА ЯК НАУКА І НАВЧАЛЬНИЙ ПРЕДМЕТ

У статті обґрунтовано становлення і розвиток спічрайтингу та риторики як науки, визначено мету та завдання «Спічрайтингу та риторики» як навчальної дисципліни. До того ж схарактеризовано закони риторичної діяльності, презентовано схеми виступу при підготовці промови спічрайтером.

Ключові слова: спічрайтинг, риторика, концептуальний закон, моделювання аудиторії, стратегічний і тактичний закони, мовленнєвий закон, закон ефективної комунікації, системно-аналітичний закон.

VALERY MASLOV

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Socio-Cultural Activities

Communal institution of higher education

«Academy of Culture and Arts» of the Transcarpathian Regional Council,

st. Minayska, 38/80, Uzhgorod

SPEECHWRITING AND RHETORIC AS A SCIENCE AND EDUCATIONAL SUBJECT

The article substantiates the formation and development of speechwriting and rhetoric as a science, defines the purpose and tasks of «Speechwriting and rhetoric» as an educational discipline. In addition, the laws of rhetorical activity are characterized, speech schemes are presented when preparing a speech by a speechwriter. For successful rhetorical activity, it is advisable to adhere to the following laws: conceptual law; the law of audience modeling; strategic law; tactical law; speech law; the law of effective communication; system-analytical law.

Thus, the study of the history of the formation and development of speechwriting and rhetoric as a science made it possible to come to the conclusion that speechwriting and rhetoric were formed in the bosom of Ancient Greek civilization. As an educational discipline, «Speechwriting and Rhetoric» assumes a certain goal and task. It has been proven that there are certain steps to follow in order to write a good speech. In addition, the following laws should be observed for successful rhetorical activity: conceptual law; the law of audience modeling; strategic law; tactical law; speech law; the law of effective communication; system-analytical law. In addition, when preparing to write the text of the speech, it is necessary to adhere to three main principles.

Key words: speechwriting, rhetoric, conceptual law, audience modeling, strategic and tactical laws, speech law, law of effective communication, system-analytical law.